

Monumentnummer*: 508797

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **16 september 1999**
Kadaster deel/nr **82802/195**

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>			<i>Provincie*</i>			
Zaandam	Zaanstad			Noord-Holland			
<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Irene Vorrinkplein	16			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	24			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	23			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	22			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	21			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	19			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	30			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	29			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	25			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	17			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	20			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	15			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	14			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	13			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	12			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	11			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	10			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	18			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	31			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	26			1506 WR	Zaandam		
Irene Vorrinkplein	27			1506 WR	Zaandam		

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Irene Vorrinkplein	28			1506 WR	Zaandam		
<i>Kadastrale gemeente*</i>		<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>		<i>Grondperceel</i>	
Zaandam		K				11844	

Omschrijving**

Inleiding

Aan de oostzijde van de Provincialeweg, achter Provincialeweg 128, en langs de westzijde van de Vaart gelegen voormalige ESSENCEFABRIEK uit 1930, gebouwd naar ontwerp van architect J. Coenraad door de Zaanse aannemers-architecten fa. J. en D. Eilmann, in opdracht van de N.V. Polak en Schwarz's Essencefabrieken te Zaandam. Het fabrieksgebouw, opgetrokken in een aan het Nieuwe Bouwen verwante zakelijke functionalistische bouwtrant, verrees op zeer geringe afstand ten noorden van het oude 19de-eeuwse pakhuis van Polak en Schwarz aan de Vaart, waarmee het door een luchtbrug werd verbonden. In de architectuur van het jaren '30-fabrieksgebouw zijn enkele expressionistische kenmerken terug te vinden, bijvoorbeeld de plastische gevelbehandeling van de traptoren. Door de loop van de Vaart, de vorm van het erf en de wens om het grondoppervlak van het erf optimaal te benutten ten behoeve van het productie, werd voor de plattegrond van het nieuwe fabrieksgebouw gekozen voor een onregelmatige rechthoek (een rechthoek met één lange schuingeplaatste zijde, die het schuine beloop van de Vaart volgt).

N.B. Vanaf 1968/69 is het pand in gebruik geweest als schoolgebouw, waartoe in het interieur nieuwe scheidingswanden zijn aangebracht en in de meeste ruimtes verlaagde plafonds. De vensters van de noord-, zuid- en oostgevel werden in de onderramen voorzien van grotere ruiten.

Omschrijving

Geheel in gietbouw, te weten monolietsysteem, opgetrokken voormalig fabrieksgebouw van (hoofdzakelijk) drie bouwlagen onder een plat dak en met een inwendig betonskelet voorzien van paddestoelvloeren en opgetrokken op een plattegrond in de vorm van een onregelmatige rechthoek. De voorgevel (W) heeft een lengte van circa 40 meter, de twee haaks daarop staande zijgevels (N en Z) hebben een respectievelijke lengte van circa 33 en circa 19 meter; de achtergevel is schuingeplaatst, maar loopt evenwijdig aan de vaart. De begane grondverdieping is aanzienlijk hoger dan de twee bovenliggende verdiepingen. De witte gesauste gevel wordt afgesloten door een borstwering met constrasterende zwarte tegelrand bovenlangs. De betonnen gevels worden onderbroken door grote stalen vensters en vensterreeksen, voorzien van ramen met kleine roedenverdelingen. In de asymmetrische voorgevel (W) bevindt zich links van het midden een rechthoekige traptoren die de horizontaal gelede voorgevel doorbreekt en die hoog boven het gebouw uitsteekt, boven de daklijn verjongt en afgesloten wordt door een plat dak. Links in de traptoren bevindt zich het trappenhuis, rechts de gecombineerde goederen- en personenlift. Laatstgenoemde is op de begane grond zowel van buitenaf als van binnen uit via dubbele stalen deuren toegankelijk. De traptoren risaleert licht en heeft op de middenas een hooggeplaatste liseen, ingeklemd tussen uitkragende blokken en bekrond door een vlaggenmast. Het trappenhuis (links in de toren) is herkenbaar aan drie slanke verticale lichtsleuven met onderin uitkragende blokken; ter plaatse van de lift (rechts) geen lichtsleuven. Het bovenste gedeelte van de traptoren, waar zich de machinekamer van de lift bevindt, verjongt en is boven en onderlangs voorzien van een omgaande tegelrand.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De onderste rand wordt in het midden van de achter- en zijgevels onderbroken door vier uitkragende blokken met daarboven drie smalle lichtsleuven; aan de voorzijde een getrapte liseen achter de vlaggenmast. Onder de drie vensters is in de korte gevels een hoog smal venster aangebracht en aan de achterzijde rechts een stalen deur en venster en links een dubbele stalen deur in het verlengde van de achterliggende liftdeuren. De deuren geven toegang tot het platte dak (dat in oorsprong gebruikt kon worden voor de opslag van goederen, waartoe het betonnen dak bedekt was met houten vlonders). Rechts van de traptoren telt de voorgevel op de begane grond vijf grote stalen vensterpartijen van verschillende breedte, voorzien van een kleine roedenverdeling (van elf ruiten hoog), enkele zesruitsdraairamen en meerdere valramen bovenin. De linkervensterpartij heeft een grote glazen schuifdeur die onderaan is gewijzigd in een (niet beschermde) dubbele deur. In de tweede en vierde vensterpartij is een dubbele stalen deur opgenomen (waarvan de rechter is gewijzigd). Boven de begane grond heeft het rechtergevelgedeelte een sterk horizontale opbouw van afwisselend (niet-dragende) betonstroken en vensterreeksen met meerruitsroedenramen, bovenlichten met valramen, smalle doorlopende betonlateien direct boven de vensters en zwart geschilderde lekdorpeltegels. Links van de traptoren op de begane grond een grote terugliggende vensterpartij, tevens voorzien van stalen deuren en met zichtbare kolom van het inwendige skelet. Op de eerste verdieping bevindt zich een dubbele stalen deur met lateiband erboven, op de tweede verdieping een vensterreeks met dubbele stalen deur en stalen hijsbalk. De symmetrisch ingedeelde linkerzijgevel (N) heeft een hoogte van één bouwlaag onder lessenaarsdak en heeft op de begane grond (tussen twee rechthoekige kopgevels van de voor- en achterzijde) een breedte van vijf vensterassen, bestaande uit drie brede en twee smallere vensterpartijen, alle met inspringende bovenhoeken, meerruitsroedenverdeling, bovenlichten met valramen, zwarte lekdorpels en smalle doorlopende betonlatei. De dakaanzet wordt gevormd door twee boven elkaar geplaatste smalle lateien. Het lessenaarsdak heeft onderaan over de volle breedte gekoppelde legramen voorzien van (authentiek) draadglas en is daarboven gedekt met gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Bovenaan, in het midden van het dak, is een brede dakkapel aangebracht met gekoppelde vensters met roedenverdeling en een plat dak met ruim overstek. De symmetrisch ingedeelde achtergevel (O) heeft een breedte van zes vensterassen, gescheiden door muurdammen. De vensterassen bevatten vier brede en twee smallere vensterpartijen; inspringende bovenhoeken, meerruitsroeden, bovenlichten en lateien als in noordgevel. In de tweede vensterpartij van rechts is op de eerste verdieping een dubbele stalen deur met glaspanelen opgenomen. In de latei van de tweede verdieping zijn vijf (van de zeven) zinken vergaarbakken opgenomen; de aansluitende regenpijpen zijn vóór het midden van de muurdammen zijn geplaatst. De smalle ruimte tussen de rechterzijgevel (Z) en het aangrenzende pakhuis wordt overspannen door een betonnen luchtbrug met liggende zesruitsvensters ter hoogte van de eerste en tweede verdieping. ter weerszijden van de luchtbrug heeft de zuidgevel brede vensters met luifels. Voorts vensters met in oorsprong meerruitsroedenverdeling, zwarte lekdorpels en smalle lateien. Rond het dak loopt een betonnen borstwering; in het midden van de noordzijde in plaats van deze borstwering een stalen hek. Het dak heeft twee lage rechthoekige lichtkappen met korte zijden van beton en langs zijden voorzien van gekoppelde vensters. De bovenzijden van de lichtkappen zijn voorzien van (niet beschermde) kunststofpanelen. Het betonskelet is opgebouwd uit paddestoelvloeren rustend op vierkante kolommen, geplaatst in een regelmatig rechthoekig stramien van circa 6,5 bij 5,5 meter in de lengterichting van het gebouw. De overgang tussen de kolommen en de balkloze vloeren wordt gevormd door vierzijdige kolomkoppen. De kolommen in de meest westelijke rij hebben afwijkende kolomkoppen die ver uitkragen in de richting van de niet-dragende westmuur. Op alle verdiepingen zijn nog oorspronkelijke stalen deuren bewaard gebleven, ondermeer de liftdeuren en de deuren van het trappenhuis. Op de begane grond, van onder andere het trappenhuis, bevinden zich grijze tegelvloeren en lambrizingen met witte geglazuurde tegels en onder- en bovenrand van zwarte tegels (onderrand ongeglaazuurd). De bordestrappen van het trappenhuis zijn uitgevoerd in staal met houten treden, de bordessen in beton. Op de begane grond bevindt zich in de traptoren een in staal uitgevoerde binnenwand met dubbele deur en in het verlengde daarvan tegen de achtergevel een betonnen insteek, bereikbaar via een stalen trap. Van de twee kleine vertrekken onder de insteek heeft de ruimte tegen de achtergevel een lambrizing als in het trappenhuis; de aangrenzende ruimte

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

heeft op de hoek een stalen pui voorzien van glas. Ook het middelste deel van de eerste verdieping heeft een tegelvloer en lambrizing als bovengenoemd. Op de tweede verdieping zijn grote gedeelten van de stalen binnenwanden bewaard gebleven, bestaande uit verticale profielen waartussen gekoppelde vierruitsvensters en stalen beplatingen.

Waardering

De voormalige essencefabriek is van algemeen belang wegens architectuur- en cultuurhistorische waarde als zakelijk, functionalistisch ontworpen en gaaf bewaard gebleven en representatief voorbeeld van een aan het Nieuwe Bouwen verwant fabrieksgebouw van de Zaanse industrie van smaak- en geurstoffen uit het tweede kwart van de 20ste eeuw. Het fabrieksgebouw is tevens van industrieel-archeologische waarde wegens de toegepaste constructie van balkloze paddestoelvloeren.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Industrie

Functie

Bedrijfsruimte